

Кухта К. О.

здобувач,

Полтавська державна аграрна академія

Дорогань-Писаренко Л. О.

кандидат економічних наук, доцент,

*професор кафедри економічної теорії та економічних досліджень
Полтавської державної аграрної академії*

Kukhta K. O.

Applicant of

Poltava State Agrarian Academy

Dorohan-Pysarenko L. O.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

*Professor of the Cabinet of Economic Theory and Economical Researches
Poltava State Agrarian Academy*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

PRODUCTION EFFICIENCY AND FUNCTIONING OF THE GRAIN MARKET POLTAVA REGION

Анотація. Досліджено сутність, економічний зміст та показники ефективності виробництва та функціонування ринку зерна Полтавської області. Проаналізовано теоретико-методичні та практичні аспекти розвитку та функціонування ринку зерна. Проблема збільшення обсягів і підвищення стабільності виробництва зерна є однією із ключових у національній аграрній політиці. Вирішення цієї проблеми має чітко виражений регіональний характер, що обумовлено зростаючою відповідальністю регіонів за забезпечення населення продуктами харчування. З огляду на зазначене, необхідно проаналізувати стан виробництва зерна у господарствах Полтавської області.

Ключові слова: економічна ефективність, ринок зерна, зернопродуктовий підкомплекс.

Постановка проблеми. Економічна ефективність одна – із найбільш важливих складових економічної науки. Саме на ефективності ґрунтуються всі стадії виробничо-господарської діяльності, одночасно вона є основою побудови кількісних критеріїв прийняття управлінських рішень, які використовуються для формування матеріально-структурної, функціональної і системної характеристики господарської діяльності. Через категорію «ефективність» відображаються майже всі основні характеристики господарської діяльності будь-якого суб'єкта ринкової економіки. Незважаючи на те, що як саме поняття економічної ефективності, так і основних складових, що її виражають, досить широко вивчене, з метою формування оптимальної економічної політики в зерновому господарстві, існує необхідність подальшого пошуку нових підходів підвищення результативності агропромислового виробництва загалом і зернового зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні складові процесу формування зернопродуктового підкомплексу визначили у своїх працях С.В. Фоменко, В.Г. Андрійчук, П.М. Макаренко. Значну увагу умовам та факторам підвищення ефективності виробництва приділили А.Д. Шафронов, А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін. Дослідженнями ринку зерна займаються також відомі українські науковці, зокрема П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Васеляк, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичак, Б.Й. Пасхавер та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз ефективності виробництва та функціонування ринку

зерна на сільськогосподарських підприємствах Полтавської області.

Виклад основного матеріалу. Зернова галузь є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту.

Природно-кліматичні умови та родючі землі України загалом і Полтавської області зокрема сприяють вирощуванню всіх зернових культур і дають змогу отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу.

Разом з тим подальший розвиток галузі вимагає ґрунтовної економічної оцінки, перегляду низки позицій щодо технічно-технологічних, організаційно-економічних та ринкових умов функціонування всього комплексу.

Матеріально-технічне забезпечення зерновиробництва та ефективність праці не відповідають світовим стандартам і потребам галузі. Відсутність достатніх фінансових ресурсів стримує впровадження новітніх технологій, використання високоякісного насіння, обмежує застосування інших матеріально-технічних ресурсів. Виробництво зерна стає все більш залежним від впливів погодних факторів.

Нераціональне використання земельних ресурсів і низька культура землеробства призводять до виснаження і деградації ґрунтів, зменшення вмісту в них гумусу та поживних речовин. Недостатніми є якість трудових ресурсів та стан науково-дорадчого супроводження зерновиробництва [1].

Для сільськогосподарської галузі більшості адміністративно-територіальних одиниць України виробництво

зернових і зернобобових культур займає важливе місце. Це пов'язане із сприятливими природно-кліматичними умовами та наявністю відповідної переробної інфраструктури. Крім того, зернові та зернобобові культури є важливою складовою продовольчої безпеки країни і водночас одним із найбільш прибуткових видів сільськогосподарської продукції. Крім того, зернові і зернобобові культури мають відповідні технологічні характеристики для тривалого зберігання, що за умов коливань обсягів виробництва під впливом природних факторів. З метою визначення ступеня важливості зерновиробництва для агропромислового сектора Полтавської області на основі оцінки співвідношення площ посівів різних груп культур скористаємося даними таблиці 1.

Зерновиробничий підкомплекс Полтавської області визначає показники функціонування таких галузей народного господарства, як борошномельна, виробництво хлібобулочних виробів, виробництво комбікормів, роз-

дрібна торгівля тощо. Розвиток сільськогосподарських підприємств області, орієнтованих на виробництво зернових і зернобобових культур, має низку проблем, які перешкоджають сталому розвитку. Зокрема, значна частина виробничих потужностей зернового підкомплексу потребують оновлення, оскільки пріоритетним напрямом є інтенсифікація виробництва, тобто зростання валового збору за рахунок підвищення урожайності – інтенсивного фактора.

Як видно з даних таблиці 1, протягом досліджуваного періоду для Полтавської області було характерним зменшення посівних площ, яке в цілому становило 18 тис. га у порівнянні з 1995 роком. Проте посівна площа зернових і зернобобових культур збільшилася на 157 тис. га, або на 19,8%, передусім за рахунок зростання площі посіву ярих зернових на 270 тис. га (57,4%), тоді як площа озимих зернових зменшилася на 113 тис. га (34,9%). Також майже у 2 рази зросли площі посіву технічних культур – на 255 тис. га, тоді як для кормових культур характерним було зниження їх посівної площі майже у 4 рази – із 591 тис. га у 1995 році до 157 тис. га у 2014 році.

Останнє можна пояснити тим, що через зниження закупівельних цін на продукцію тваринництва, триваліший операційний цикл і, як наслідок, невисокий рівень рентабельності, або навіть збитковості тваринницької продукції, значно зменшилося поголів'я всіх видів сільськогосподарських тварин у нашій країні. Водночас через відсутність попиту зменшилися і площі під кормовими культурами.

З метою оцінки виробництва сільськогосподарських культур у Полтавській області загалом скористаємося даними таблиці 2.

Дані, наведені в таблиці, дають змогу зробити висновки про відносну нерівномірність у темпах зростання виробництва основних сільськогосподарських культур, що у свою чергу впливає на формування напрямків спеціалізації області. Наслідком зміни виробничого напрямку

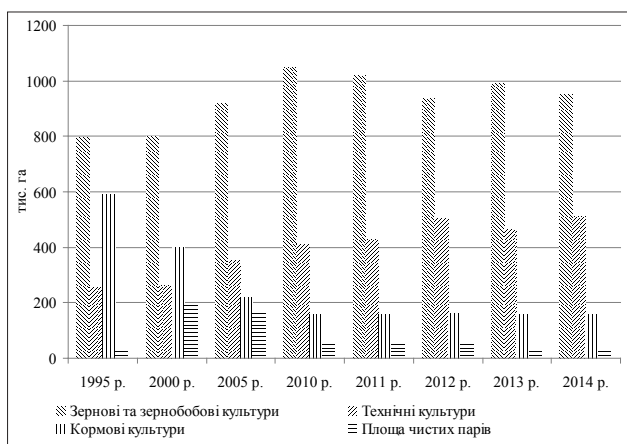

Рис. 1. Динаміка площі сільськогосподарських культур у Полтавській області у 1995–2014 рр., тис. га

Таблиця 1

Посівні площі сільськогосподарських культур у Полтавській області за 1995–2014 рр., тис. га

№ п/п	Показник	Роки								Відхилення (+,-) 2014 р. до 1995 р.
		1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	
	Уся посівна площа	1729	1560	1576	1702	1690	1695	1707	1711	-18
1.	Зернові та зернобобові культури	794	802	920	1049	1020	936	991	951	+157
1.1.	Озимі зернові	324	262	321	371	354	265	320	211	-113
1.2.	Ярі зернові та зернобобові	470	540	599	678	666	671	671	740	+270
2.	Технічні культури	256	262	354	408	425	504	466	511	+255
3.	Кормові культури	591	398	217	158	158	164	155	157	-434
4.	Площа чистих парів	29	198	162	52	53	48	32	29	0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [2]

Таблиця 2

Динаміка виробництва сільськогосподарських культур в Полтавській області за 1995–2014 рр., тис. т

Показники	Роки								Зміни (+,-) 2014 р. до 1995 р.
	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	
Зернові та зернобобові культури	2016,0	1407,8	2850,7	4531,3	3829,9	2853,7	5055,0	3644,7	+1628,7
Цукрові буряки (фабричні)	2711,2	975,1	1543,1	2700,9	2077,6	1802,5	2654,0	2894,9	+183,7
Соняшник	185,5	201,4	287,6	457,9	483,9	465,4	543,2	552,7	+367,2
Картопля	503,4	694,2	950,4	910,4	902,4	818,8	1272,8	950,8	+447,4
Овочі	319,4	199,3	350,0	377,3	427,4	405,6	500,2	491,9	+172,5
Плоди та ягоди	110,1	22,3	39,9	66,4	117,0	100,7	94,0	91,4	-18,7

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [2]

підприємств Полтавської області на користь внутрішньогосподарської галузі рослинництва стало зростання обсягів виробництва основних сільськогосподарських культур. Так, найвищі темпи зростання обсягів виробництва спостерігалися саме для виробництва зернових та зернобобових культур на 1 млн 628,7 тис. т, або на 80,8%. При цьому для обсягів виробництва соняшника характерним є зростання майже у 3 рази, а картоплі – майже удвічі. Одночасно обсяги виробництва цукрових буряків зросли лише на 183,7 тис. т (6,7%), овочів – на 172,5 тис. т (54%), а виробництво плодів та ягід, навпаки, зменшилося на 18,7 тис. т, або на 16,9%. Таким чином, вищенаведені дані дають підстави говорити про формування та зміцнення зернового напрямку сільськогосподарського виробництва Полтавської області.

Висновки. У зв'язку із складним економічним станом вітчизняні виробники аграрної продукції дедалі

частіше орієнтуються на екстенсивний шлях розвитку виробництва, що не дає змоги досягти високої ефективності та врожайності при вирощуванні продукції. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що виробництво варто спрямувати на інтенсивний шлях розвитку. Щоб вивести зернове господарство на належний рівень та забезпечити його прибутковість товаровиробникам, потрібна фінансова підтримка з боку держави, яку було б спрямовано на придбання новітніх технологій щодо вирощування зернових, розробку науково-обґрунтованих програм зерновиробництва. Впровадження нових високопродуктивніших, стійкіших до несприятливих погодно-кліматичних умов і хвороб сортів, оновлення елітного та репродукційного насіння дадуть змогу збільшити врожайність та виробництво зерна на 20-25%.

Список використаних джерел:

1. Комплексна галузева програма «Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року» від 23 жовтня 2007 р. № 757/101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.4247.0>.
2. Статистичний збірник. Сільське господарство області у 2014 році / За редакцією Л.М. Безхлібняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pl.ukrstat.gov.ua>.

Аннотація. Исследованы сущность, экономическое содержание и показатели эффективности производства и функционирования рынка зерна Полтавской области. Проанализированы теоретико-методические и практические аспекты развития и функционирования рынка зерна. Проблема увеличения объемов и повышения стабильности производства зерна является одной из ключевых в национальной аграрной политике. Решение этой проблемы имеет четко выраженный региональный характер, что обусловлено растущей ответственностью регионов за обеспечение населения продуктами питания. Учитывая указанное, необходимо проанализировать состояние производства зерна в хозяйствах Полтавской области.

Ключевые слова: экономическая эффективность, рынок зерна, зернопродуктовый подкомплекс.

Summary. There are researched essence, substance and economic indicators to evaluate the effectiveness of grain production and functioning of the grain market. Theoretical and practical aspects of organization and functioning of grain market are analyzed. The problem of increased grain production and increasing the stability at bread-product subcomplex is a key national agricultural policy. The solution has a distinctly regional character due to increasing regional responsibility for providing population with food. Considering of above said, it's necessary to analyze the grain production in the farms of Poltava region.

Key words: economic efficiency, grain market, bread-product subcomplex.